

„PROLÓGUS” A ZSUGORI CÍMŰ ZENÉS KOMÉDIA FELDOLGOZÁSÁHOZ

A megértés és értelmezés kiindulásaként azt a körülményt érdemes figyelembe vennünk, hogy az előadás többszörös átdolgozás eredménye.

Miként a műsorfüzetben közölt ismertetőben is írtuk: „a *Zsugori* című zenés komédiában új életre támad Molière darabja, *A fősvény*”. Az eredeti művet, amely Molière egyik legrettebb alkotása, a diákság is jól ismeri.

A fősvény a klasszicizmus szabályainak megfelelő, de prózai formájú vígjáték, melyet 1668-ban mutattak be Párizsban. A komédia megírásához Molière ihlető forrásként hasznosította az olasz *commedia dell'arte* stílusát és a francia *farce* (vásári komédia) vaskos jellegzetességeit, ámde a műben a klasszicizmus követelményei szerinti jellemkomikum van előtérben.

Magyarországon először *Zsugori, telhetetlen fősvény ember* cím alatt 1793-ban került színre Simai Kristóf átíratában, a Kelemen László által vezetett első magyar színtársulat előadásaként, a pesti Rondellában.

A szerző, Simai Kristóf (Komárom, 1742. november 8. – Selmecbánya, 1833. augusztus 12.) a felvilágosodás korának egyik jellegzetes alakja, aki egyaránt írt szótárakat és szakácskönyvet, és sikeres színdarabjait többnyire idegen nyelvekből ültette magyarra. Németből átültetett *Igazházi* című darabjával nyitotta meg előadásait Kelemen László társulata Budán 1790. október 25-én. (Nem túlzás tehát, ha azt mondjuk, hogy Simai a hivatásos magyar színjátszás megszületésénél is bábáskodott.)

Simai a saját korába és szülővárosába, Komáromba helyezte át Molière történetét, mely tehát a Rákóczi-szabadságharcot követő időkben játszódik (a szerzői megjelölés szerint a „kuruc háború után”). Tehát korántsem műfordításról van szó ebben az esetben, hanem a kor divatja szerinti átdolgozásról, melyet „magyarításnak” nevez az irodalomtudomány. Helyszín, nyelv, jellemek, történeti háttér: mindez megújult színekben tűnik elénk.

Kétségtelen, hogy Simai Kristóf prózája magán viseli a nyelvújítást megelőző kor érdekességét, s emiatt porosnak is érezhetnénk olykor. Ám Simai nyelvezete bővelkedik az eredeti kifejezésekben, ritka közmondásokban és cifra hasonlatokban, s a romlatlan népies magyarság értékes forrásaként tekinthetünk rá. Erről az ódon szövegről távolította el a port **Katona Imre** dramaturg, aki mai színpadra alkalmazta a művet. Az átdolgozás nyomán olyan benyomásunk támadhat, mintha egy XVIII. századi, fergeteges és vaskos magyar bohózat bontakozna ki előttünk. Ezt az érzést erősítik a dalbetétek, melyek szövegét Simai kortársaitól, Csokonai Vitéz Mihálytól (1773–1805) és Pálóczi Horváth Ádámtól (1760–1820) kölcsönöztük.

A dalokat **Szarka Gyula** Kossuth-díjas zeneszerző, a Ghymes együttes alapító tagja dolgozta át, figyelembe véve Pálóczi eredeti melódiáit és a kortárs színház követelményeit, így kínálva jó mulatságot a közönségnek.

A rendező **Béres László**, aki pályája során már számos emlékezetes előadást állított színpadra Romániában és Magyarországon. Legutóbb Sopronban Caragiale *Az elveszett levél* című komédiáját rendezte.

Függelék

Béres László rendező jegyzete (részlet)

„A Katona Imre által 'színpadra írt' Zsugori-átdolgozás önmagában is kuriózum, hiszen a Csokonai- és Pálóczi-versek beemelésevel a Simai-féle szövegtestben nemcsak egy tető alá hozta a magyar felvilágosodás irodalmának három különböző szegmenséből jövő alakját (akiknek ráadásul valamilyen módon az életpályájuk Komáromhoz is kötődik), hanem ugyanakkor lehetőséget teremt egy zenés magyar vásári komédia létrehozására is.

Előadásunk izgalmas színházi kísérletre szólítja a résztvevőket: egy színháztörténeti kor – a magyar vásári színjátszás – eszköztárát, formavilágát próbálja ötvözni azzal a nagyon sajátosan kortárs (egyszerre modern és archaikus) hangzásvilággal, amit Szarka Gyula zenéje képvisel. Szándékunk szerint tesszük mindezt úgy, hogy eközben tükröt tartunk a mai társadalomnak: a nézőknek nem csupán a címszereplő tragikomikus sorsát mutatjuk meg, hanem érzékeltetjük a pénz hatalmát, s a történet többi szereplőjének a pénzhez való viszonyát is.

A Komáromi Jókai Színház és a Soproni Petőfi Színház együttműködésében létrejövő produkció úgy igyekszik megszólaltatni ezt a sajátos művet, hogy a több száz éves szöveg íze, zamata érvényesüljön, ugyanakkor egy nagyon is mai olvasata táruljon fel a nézők előtt.

A koprodukció sajátossága, hogy egy valódi nemzetiségi összefogásnak is teret ad, hiszen benne anyaországi és felvidéki színészek játszanak, ugyanakkor az alkotók közt anyaországi (átdolgozó: Katona Imre, díszlettervező: Székely László), felvidéki (zeneszerző: Szarka Gyula), vajdasági (jelmeztervező: Ledenják Andrea) és erdélyi (koreográfus: Dávid Péter, rendező: Béres László) művészek egyaránt fellelhetők. A magyar, szlovák, szerb, román színházi iskolák találkozása egyazon előadásban különleges alkotást eredményezhet.”

Az eredeti Simai Kristóf-szöveg elérhetősége:

<https://books.google.hu/books?id=B8NWAAAACAAJ&pg=PA89&lpg=PA89&dq=zsugori+telhetetlen+f%C3%B6sv%C3%A9ny+ember&source=bl&ots=zS4PEJAnbR&sig=kt4VhyxtKGip7e8vER1FFsBeunM&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwix8qiWvfPWAhVRPFAKHcGYC-0Q6AEIYZAP#v=onepage&q=zsugori%20telhetetlen%20f%C3%B6sv%C3%A9ny%20ember&f=false>

JÁTÉKNAK ÁLLAPATTYA.

ELSŐ Leopold Császárnak uralkodása idejében, midőn a' Pártütők Magyar Országot tüzzel, vassal pusztítván, Némedit, Pest Vármegyében fekvő helységet-is, fel-dúlnák; egy Gyólts István nevezetű Nemes ember, kire igaz Fejedelméhez vífaltetett hívsége miatt nagyon tört vala az Ellenség, hogy életének kedvezzen, feleségével, és két gyermekeivel egygyütt; magához vévén drágább holmiét, el-hagyá Némedi lakó-helyét, és nyakra, főre Esztergom felé szalada; holott midőn az erdők közt nyugalomra való helyet keresne magának, és úti Tárfainak, kik jó számmal az útazás közt megszaporohtak, történt, hogy egy csoport Pártosokra akadna. Ezekkel ő, mint hogy nagyon bátor szívvel bírt, csak hamar szembe-szökött, 's annyira viaskodott, hogy csak maga lekontzolván egynehányat, a' többit az erdőnek szalasztotta. Azon közben a' Fia, Korlát, látván a' nagy veszedelmet, ijedtében annyira szaladt, hogy az erdő' sűrüsége miatt

vizfza se tudna térni többé. Itt ő, midőn
alább 's fellyebb tévelyegne, és zokogva ke-
feregne el-vesztett szüléi után; egy jó szívű
jámbor emberre akadott, ki meg-értvén az
ártatlannak forsát, magával Pata házára vit-
te, és fia gyanánt fogadván őtet, addig ne-
velte maga mellett, még ki-tanúlhatná az
Attyának hol-létét. De minthogy ezen érde-
mes férjfiú hat esztendőök múltán hirtelen
meg halálozott, és kis vagyonnyai osztály-
ra jutottak, Korlátnak-is ki-telt a' zsóldgya.
Mire nézve ez, nem tudván kihez folyamod-
ni, az Attyának keresésére indúlt. Kit-is ő,
midőn minden úton, 's módon nyomozna,
egy kereskedőnek útasításából Rév-Komá-
romba ment, és ott, minek előtte kedves
szüléire, és Testvér Hugára akadna, egy
Lentsés nevű gazdag embernél, kit mi tel-
hetetlen fősvénysége miatt Zsugorinak neve-
zünk, mint kúlsár addig szolgált, míg an-
nak Kristina Leányát, kit oda-mentekor az
úton egynehány fajtalan kóborlóknak kör-
mei közül csak nem életének vesztével ki-ra-
gadott, feleségül el nem nyerné. Ez eddig
Hagyományból. A' többi merő Költemény.

(Simai Kristóf Zsugori, *telhetetlen fősvény ember* című „víg-játékának” prologusa)